

Şîa'da Dua Edebiyatı^a

RESÛL CA'FERİYÂN

Çeviren

HABİP DEMİR^b

Öz: Dua ve niyazlar, bir taraftan insan ruhunda diğer taraftan ilahi dinlerin irfânî sahasında yer etmiş dini metinlerdendir. Duanın bu boyutu, İslam dininde, özellikle de İsnâ Aşeriyye Şîa'sında daha da belirgin bir konuma sahiptir. Bu makale, Şîa'da dua edebiyatının gelişimi ve bazı merhalelerini konu almaktadır. Birinci merhale, dua kitaplarının yazılmaya başlamasından Şeyh Tûsî'ye kadar olan dönemi; ikinci merhale Şeyh Tûsî'den İbn Tâvûs'a kadar olan dönemi; üçüncü merhale İbn Tâvûs'tan Kef'ami'ye ve dördüncü merhale Kef'ami'den Şeyh Abbas Kummi'nin *Mefâtibu'l-Cimân*'ına kadarki dönemi kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şîa, İmâmiyye, dua, dua kitapları, dua edebiyatı.

^a Resûl Ca'feriyân, "Edeb-i Duâ der Şîa", *Nâme-i Müfîd*, 5, 1375/1996. Makale, Şîa'da dua literatürünün ele alındığı ilk kısım ile en eski dua kitabı örneklerinden olan *Nüzbetü'z-Zâhid ve Nübzetü'l-Âbid* adlı eserin tanıtımına ayrılan ikinci kısımdan oluşmaktadır. Eserin ikinci kısmının ayrı bir çalışma olması dolayısıyla sadece birinci kısmı tercüme edilmiştir. Bu makale müellifin özel izniyle yayınlanmıştır.

^b Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü

Prayer Literature in Shia

RASUL JA'FARIYAN

Translated by

HABİP DEMİR

Abstract: Prayers and suppliances are religious texts leaved a mark on one hand in human soul on the other hand in gnostic area of divine religions. This dimension of prayer has more significant position in Islam, especially Ithna Ashariyya of Shia. This article mentions development of prayer literature in the Shia and its some stages. First stage contains the period from beginning to be written prayer books to Sheikh Tusi; second stage the period from Sheikh Tusi to Ibn Tawus; third stage the period from Ibn Tawus to Kafami and fourth stage the period from Kafami to Sheikh Abbas Qumi's *Mafatih al-Jinan*.

Keywords: Shia, Imamiyya, prayer, prayer books, prayer literature.

Şîa'da Dua Literatürü

Dua, Şîi edebiyatında oldukça yüksek bir konuma sahiptir. Dua'nın Şîi edebiyatındaki bu ayrıcalığı, masum imamlar ve onların hâlis Şîileri arasında zühd ve irfan kültürünün yaygın olmasından kaynaklanmaktadır. Şîi kültürünün ibadete verdiği ehemmiyetin bir neticesi olarak dua, Şîi kültür havzasında birçok eserin meydana getirilmesini sağlamış ve bunun neticesinde zengin bir edebiyat ortaya çıkmıştır.

İslam geleneğinde dua yazımı Kur'an ile başlamış, Rasul'den (s.a.) ulaşılmış dualarla yaygınlık kazanmıştır. Ehl-i Sünnet için bu kadarı ile yetinmişken, Şîa imamları, Kur'an'ı tanımanın verdiği ilham ve Allah Rasûl'ünün (s.a.) mektebinden beslenmelerinin ayrıcalığıyla sayısız dua metinlerinin yaratıcısı olmuşlardır.

Şîa'da dua (geleneği), Mevlâ-yı Muvahhidîn Ali b. Ebî Talib – öyle ki, ne tarih ve ne de zaman ondan daha âbid ve zâhid başka birini tecrübe etmemiştir- kanalıyla elimize ulaşan dualar neticesinde başlamıştır. Daha sonraki süreçte onun masum evlatları bu ârifâne hareketi devam ettirmişlerdir. Onlardan bize Duâ-yı Arefe, Sahîfe-i Seccâdiye vb. birçok dualar ulaşılmış ve bunlar Şîi kültürünün canlılığının şahitleri olmuşlardır. Şîi dua edebiyatında Sahîfe-i Seccâdiye'nin kendine mahsus bir konumu vardır. Biz bu makalede bu konuya girmeyeceğiz; çünkü yazdığımız makalenin iki katını bu eserin nüshaları ve şerhlerine ayırmamız gerekecektir.

Dua Literatüründe Dönemler

Bütün dua kitapları (türlerine göre) birkaç gruba ayrılmaktadır:

Birinci grup kitaplar, bizzat müellif tarafından sadece hafta, ay veya yılın günlerine has kılınan duaların yer aldığı eserlerdir.

İkinci grup kitaplar, Seyyid Muhammed Bâkır b. İsmail Hâtunâbâdî (ö. 1120/1708)'nin *Âdâb-ı Dua'* adlı eseri gibi dua âdâbı hakkında yazılmış olanlardır.

Üçüncü grup kitaplar, muska ve şifa amacı güdülen ve daha çok

¹ *Fihrist-i Kitâbbâne-i Âyetullah Mar'aşî*, No: 660 (İran'ın Kum şehrinde bulunan Âyetullah Mar'aşî Neceff'nin kurduğu yazma eserler kütüphanesinin fihristinden bahsedilmektedir. Bundan sonra "Fihrist-i Mar'aşî")

büyüculükle ilgili olanlardır.

Dördüncü grup kitaplar, istihâre ile ilgili olanlardır. Bu eserlerin dua kitapları arasında sayılması; istihârenin bizatihi kendisinin bir dua olmasının yanında istihâre sırasında okunacak duaların ayrıntılı olarak bu eserlerde günümüze ulaşmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bunlara örnek olarak, İbn Tâvûs (ö. 664/1266)'un *Fetbu'l-Ebvâb*'ı, Merhum Meclisî (ö. 1110/1699)'nin *Mefâtîbu'l-Gayb*'ı, Hâtunâbâdî'nin *Miftâbu'l-Ferec*'i,² Muhammed Hüseyin b. Kâzım Alevî (ö. 1350/1931)'nin *Min-hâcu'l-Mustehayr*'ı³ sayılabilir.

Beşinci grup kitaplar, Allah Rasulü (s.a.) ve Ehl-i Beyt'e salavât kitapları adıyla yazılmış ve dua kitapları arasında sayılmıştır.

Altıncı grup kitaplar, ziyaretler üzerine olanlardır. Bunlar dua kitaplarının eklerinde yer alabildikleri gibi, *Kitâbu'l-Mezâr* ya da benzer isimlerle de anılmışlardır. Şeyh Sadûk (ö. 381/991) Şeyh Müfid (ö. 413/1022) ve birçok Şii ulemanın bu meyanda eserleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Ebu'l-Kâsım Cafer b. Muhammed b. Kûleveyh (ö. 360/970)'in *Kâmilu'z-Ziyârât*, sonraki dönem âlimlerinden Allame Meclisî'nin *Tuhfetu'z-Zâir*'idir. Dua ve ziyaret kültürünün yoğun bir şekilde iç içe girdiği ve bunlara ait metinlerin genellikle yan yana yer aldıkları söylenebilir. Diğer bir örnek eser ise, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Davud Kummî (ö. 368/978)'nin *Kitâbu'z-Ziyârât ve'l-Fedâil*'idir. Bu kitap, İbn Tâvûs'un elinde bulunmakta ve *el-İkbâl* ile *Misbâhu'z-Zâir* adlı eserlerinde ondan yararlanmaktadır. Dua ve ziyaret kitaplarının birbirleriyle iç içe geçmesi bu eserleri birbirinden ayırmayı son derece zorlaştırmıştır.

Şii dua kitaplarını (türlerine göre) tasnif ettikten sonra bunlar içerisinde en belirgin olanlarını çeşitli dönemler halinde sıralayalım:

Şeyh Tûsî'den Önceki Şii Dua Kitapları

Şii tefekküründe birçok açıdan kilometre taşı olarak kabul edilen Şeyh Tûsî (ö. 460/1067)'nin Şii dua geleneğinde de kendine mahsus bir konumu bulunmaktadır. Şeyh'in başta *Misbâhu'l-Mütebeccid* adlı büyük

² *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 4424

³ *Fibrîst-i Dânişgâh-ı (Tebran)*, No: 3788

eseri ve bunun yanında diğer birkaç eseri bu kategoride özel bir yer edinmiştir.

Masum imamlar döneminde onların ashabı olan kişiler, imamların dualarını elde etme gayreti içerisinde olmuşlardır. Onlar, bu büyük zatlardan dua talep etmekte ve bu duaları öğrendikten sonra yazıya geçirmekteydiler. Bu işle sadece Şiiler değil, duaya ilgi duyan ve en güzel duaların Allah Rasûlü (s.a.)'nün ailesinden geleceğine inananlar da ilgilenmekteydi. Nasr b. Kesîr şöyle demektedir:

“Yıllar önce Süfyan es-Sevrî ile birlikte Cafer b. Muhammed es-Sâdık'ın yanına gittim. Ona Allah'ın evine yolculuk yapacağımı söyledim ve bana dua etmesini istedim. Hazret buyurdu ki: Beytullâhi'l-Harâm'a ulaştığında ellerini duvara koy ve şöyle de: “Yâ Sâika'l-Fevt ve yâ Sâmia's-Savt ve yâ Kâsiye'l-Îzâm Lahmen ba'de'l-Mevt”, bundan sonra her ne istiyorsan Allah'tan iste! Kâdı adlı birisi diyor ki: Furât'ın evlatlarından bazıları birisinden nakletmektedir ki, Ebu Cafer Taberî ölmeden bir saat önce onun yanındaydım. Birisi Cafer b. Muhammed'in bu duasını onun için okudu. Taberî kağıt ve divit isteyerek onu yazdı. Ona dediler ki: Şimdi yazmanın sırası mıdır? Taberî: Ölüm gelece kadar insanın ilim için uğraşması gerekir diye cevap verdi.⁴

Diğer bir örnek Musa b. Boğa'nın 254/868 yılında Kum'a saldırıp bu şehri ele geçirdiği dönemle ilgilidir. Kum halkı İmam Askerî'ye mektup yazıp kendileri için dua göndermesini istemiştir. Hazret de bir dua yazıp onlara göndermiş ve bu duayı okumalarını istemiştir.⁵

Şeyh Tûsî'den önce Şiî geleneğinde duaların bir araya getirildiği çok sayıda eser telif edilmişse de Şeyh ve diğerlerinin kendilerinden faydalandığı bu eserler zamanla ortadan kaybolmuştur. Bundan dolayı Ebu'l-Abbas Necâsî, Şeyh Tûsî ve diğer birçoğu (İbn Nedim kendi döneminin bütün kültür dünyasını eserine yansıtmıştır) Şiilere ait kitapları fihristler halinde bize ulaştırarak, Şiî edebiyatının elimizde bulunmayan eserleri hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlamışlardır. Şimdi mezkûr fihristlere dayanarak Şiî dua literatürü özelinde bir listeyi zikrelelim:

⁴ *Târîhu't-Taberî*, 15/LXXXVII, İbn Asâkir'den naklen Schmî, *Taribu Cürcan*, s. 554

⁵ Şeyh Tûsî, *Ricâlu't-Tûsî*, s. 507

Kitâbu'd-Duâ, İbrahim b. Süleyman el-Hazzâz el-Kûfi.⁶

Kitâbu'd-Duâ, İsmail b. Musa b. Cafer.⁷

Kitâbu'd-Duâ, Hüseyin b. Saîd b. Hammâd b. Mihrân Ahvâzî.⁸ İbn Tâvûs aynı şahsa ait *Kitâbu'd-Duâ ve'z-Zikr* adlı bir kitabı daha zikretmekte ve bu kitaptan *Mübeccu'd-Daavât ve'l-Müctenâ* adlı kitabında nakillerde bulunmaktadır.⁹

Kitâbu'd-Duâ, Ahmed b. Muhammed b. Halid Berkî.¹⁰

Kitâbu'd-Duâ, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Hasan b. Duvl Kummî.¹¹

Kitâbu'd-Duâ, Humeyd b. Ziyad b. Hammad ed-Dihkân.¹²

Kitâbu'd-Duâ, Sa'd b. Abdullah b. Ebî Halef Eş'arî Kummî.¹³ İbn Tâvûs aynı müellifin *Fadlu'd-Duâ* adlı eserinden *el-Emân*, *Fethu'l-Ebvâb*, *İkbâl* ve *Mübeccu'd-Daavât* adlı eserlerinde nakillerde bulunmaktadır.¹⁴

Kitâbu'd-Duâ, Ali b. Mehziyâr Ahvâzî.¹⁵

Kitâbu'd-Duâ, Ali b. Hasan b. Muhammed Tâi el-Cermî Tâtârî.¹⁶

Kitâbu'd-Duâ, Ali b. Hasan b. Ali b. Faddâl.¹⁷

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Uvrebeme Kummî.¹⁸

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Abbas b. İsa.¹⁹

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Süleyman b. Hasan ez-Zürârî.²⁰

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Mesud b. Ayyaşî Semerkandî.²¹

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Hasan b. Ferrûh es-Saffâr.²² İbn

⁶ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 18; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 6

⁷ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, 26; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 11

⁸ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 58; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 58

⁹ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, s. 244

¹⁰ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 77; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 21

¹¹ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 90

¹² en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 132

¹³ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 178

¹⁴ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, s. 256

¹⁵ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 253

¹⁶ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 254

¹⁷ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 258

¹⁸ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 330

¹⁹ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 341

²⁰ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 347

²¹ en-Necâşi, *Ricâlu'n-Necâşi*, s. 351

Tâvûs aynı müellifin *Fadlu'd-Duâ* adlı bir kitabını zikretmekte ve bu kitaptan *el-İkbâl*, *Mübeccu'd-Daavât* ve *Mubâsebetu'n-Nefs* adlı eserlerinde nakillerde bulunmaktadır.²³

Kitâbu'd-Duâ (*el-Kâfî* adlı eserin içinde), Muhammed b. Yakub Kuleynî.²⁴

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed.²⁵

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed b. Vehbân Muhammed.²⁶

Kitâbu'd-Duâ, Muaviye b. Ammâr Duhenî.²⁷

Kitâbu'd-Duâ, Harun b. Müslim b. Sa'dân.²⁸

Kitâbu'd-Duâ (*Hiz. Alî'den*), Abdulaziz b. Yahya b. Ahmed el-Celûdî.²⁹

Kitâbu (*Fadlu'd-Duâ*), Süleyman b. Cafer b. İbrahim et-Tâlibî el-Caferî.³⁰

Kitâbu Ed'iyet'il-Eimme, Ubeydullah b. Ebî Zeyd Ahmed b. Yakub Enbârî.³¹

Kitâbu Yevmin ve Leyletin, Muaviye b. Ammâr Duhenî.³²

Kitâbu 'Ameli Yevmi'l-Cum'a, Muhammed b. Ali b. Yakub İbn Ebî Kurre (V/XI. asrın başlarında hayatta)³³

Kitâbu 'Ameli's-Şubûr, Muhammed b. Ali b. Yakub b. Ebî Kurre.³⁴

Kitâbu 'Ameli Şebr-i Ramadân, Muhammed b. Ali b. Yakub İbn Ebî Kurre. Bu eser muhtemelen müellifin bir önceki eseriyle irtibatlıdır. Eser, İbn Tâvûs'un elinde bulunmakta ve *Felâbu's-Sâil* ve daha çok *İkbâl* adlı eserlerinde bu kitaptan istifade etmektedir.³⁵ İbn Tâvûs,

²² en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 354

²³ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 258

²⁴ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 377; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 135

²⁵ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 396

²⁶ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 397

²⁷ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 411

²⁸ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 438

²⁹ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 241

³⁰ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 183

³¹ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 233

³² en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 411

³³ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 398

³⁴ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 398

³⁵ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 179

Fethu'l-Ebvâb'da aynı müellifin *el-Câmi' fî'l-'Amel* adlı eserinden de yararlanmıştı. Muhtemelen bu eser onun *Kitâbu 'Ameli's-Şubûr* adlı eseri olmalıdır.³⁶

Kitâbu't-Tebeccüd, Muhammed b. Ali b. Yakub İbn Ebî Kurre.³⁷ İbn Tâvûs bu kitaptan *Kitâbu'l-Mütebeccid* olarak bahsetmekte ve *Mübecu'd-Daavât* adlı eserinde nakilde bulunmaktadır.³⁸

Kitâbu'l-Mebsût fî 'Ameli Yevmin ve Leyletin, Hasan b. Hamza et-Taberî.³⁹

Kitâbu 'Ameli Receb, Ahmed b. Muhammed b. Ubeydullah b. Ayyâş Cevherî (ö. 401/1010).⁴⁰

Kitâbu 'Ameli Şa'bân, Ahmed b. Muhammed b. Ubeydullah b. Ayyâş Cevherî (ö. 401/1010).⁴¹

Kitâbu 'Ameli Ramadân, Ahmed b. Muhammed b. Ubeydullah b. Ayyâş Cevherî (ö. 401/1010).⁴² Bu üç kitap İbn Tâvûs'un elinde bulunmakta ve onlardan *el-İkbâl* ve *Mübecu'd-Daavât* adlı eserlerinde nakillerde bulunmaktadır.⁴³

Kitâbu't-Te'dîb / Kitâbu 'Ameli Yevmin ve Leyletin, Ebu Cafer Ahmed b. Abdullah İbn Hânibe (III/IX. asır). İbn Tâvûs bu müellifin *Kitâb* adlı eserinden *Felâhu's-Sâil* adlı eserinde faydalanmıştır. Tam künyesi verilmeyen kitabın konularına baktığımızda bu kitabın dua kitabı olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁴

Kitâbu 'Ameli'l-Cum'a, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed İbn Abdûn.⁴⁵

Kitâbu 'Ameli Receb, Ali b. Muhammed b. Yusuf el-Fârisî İbn Hâlûye.⁴⁶

³⁶ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, s. 325

³⁷ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 398

³⁸ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, s. 462

³⁹ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 64

⁴⁰ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 85; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 33

⁴¹ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 85; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 33

⁴² en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 85; Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 33

⁴³ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, s. 178

⁴⁴ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, s. 358

⁴⁵ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 87

⁴⁶ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 268

Kitâbu 'Ameli Şa'bân, Ali b. Muhammed b. Yusuf el-Fârisî İbn Hâlûye.⁴⁷

Kitâbu 'Ameli Şebr-i Ramadân, Ali b. Muhammed b. Yusuf el-Fârisî İbn Hâlûye.⁴⁸

Kitâbu 'Ameli Şebr-i Ramadân, Muhammed b. Ahmed el-Cüreyrî el-Basrî.⁴⁹

Kitâbu'n-Necâb fî 'Ameli Şebri Ramadân, Fadl b. Şâzân en-Nîşâbüri.⁵⁰

Kitâbu Ed'iyeti's-Sefer, Ahmed b. Muhammed b. Süleyman ez-Zürârî.⁵¹

Deavâtu'l-Eyyâm (Ed'iyetu't-Talbi), Muhammed b. İsa et-Talhî.⁵²

Kitâbu 'Ameli Şebr-i Ramadân, Ali b. Hâtim Kazvîni.⁵³

Kitâbu 'Ameli Zi'l-Hicce, Ebû Ali Hasan b. Muhammed b. İsmail b. Eşnâs (ö. 439/1047). Şeyh Tûsî'nin şeyhlerindedir.⁵⁴ Bu kitap İbn Tâvûs'un elinde bulunmakta ve ondan *İkbâlu'l-A'mâl* adlı eserinde birçok defa yararlanmaktadır.⁵⁵

Kitâbu 'Ameli Şebr-i Ramadân, Ali b. Abdolvâhid b. Ali el-Hindî el-Humrî (IV/X. asrın başında hayatta). Bu kitap İbn Tâvûs'un elinde bulunmakta, ondan *İkbâlu'l-A'mâl* eserinde çokça yararlanmaktadır.⁵⁶

Kitâbu 'Ameli Yevmi'l-Cum'a, Ebu'l-Feth Muhammed b. Ali b. Osman el-Kerâcîkî (ö. 449/1057). Bu eserin Kerâcîkî'nin *Kitâbu'n-Nâsırıyye fî 'Ameli'l-Yevmi'l-Leyle* kitabının bir bölümü olduğu söylenir. Ayrıca İbn Tâvûs *Cemâlu'l-Usbû'* adlı kitabında bu eserden birçok defa faydalanmıştır.⁵⁷

⁴⁷ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 268

⁴⁸ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 268

⁴⁹ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 297

⁵⁰ en-Necâşî, *Ricâlu'n-Necâşî*, s. 307

⁵¹ Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 31

⁵² Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 130

⁵³ Şeyh Tûsî, *el-Fibrîst*, s. 98

⁵⁴ Bkz. *Mîrâs-ı İslâmî-yi İrân*, 2. Defter, Makâle-i Şahsiyyet ve Meşâyih-i Şeyh Tûsî, s. 387

⁵⁵ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 177

⁵⁶ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 178

⁵⁷ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 180

ed-Deavât, Müellifi Meçhul. İbn Tâvûs *İkbâl* adlı eserinde “*ed-Deavât* adlı kitabın nüshalarında bulduğumuz...” şeklindeki ibaresiyle bu kitabı zikretmiştir. Bu mecmua, Ebû Gâlib Zürârî (ö. 368/978) hatırladığıdır. Bu eseri en eski Şîi dua kitabı kaynaklarından saymak mümkündür. Eserin bölümleri *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs* (s. 225) ile günümüze ulaşmıştır. Aynı eserin en eski nüshalarından birisi de İbn Tâvûs’un başka bir yerde ondan bahsettiği Zeyd b. Cafer Alevî eş-Şerîf Ebu’l-Hüseyn el-Muhammedî (V/XI. asır)’nin *Kitâbu’d-Duâ* adlı eseridir.⁵⁸ Yine İbn Tâvûs’un *el-İkbâl* eserinde “Ashabımız tarafından rivayet edilen duaların bulunduğu eski bir kitaptan...” şeklinde bahsettiği eser de bu olmalıdır.⁵⁹

el-İbâdât, Müellifi Meçhul. İbn Tâvûs, *-ed-Deavât* adlı kitap için bahsedildiği gibi- *el-İbâdât* adlı mecmuadan bir duayı *İkbâl* ve *Cemâlu’l-Usbû* ‘ adlı eserlerinde nakletmiştir ve güçlü bir ihtimalle bu eser, dualar, nafile hükümler ve diğer ibadetleri kapsamaktadır.⁶⁰

Defu’l-Humûm ve’l-Ebzân ve Kam’a’l-Gumûm ve’l-Eşcân, Ahmed b. Dâvud Nu’mânî. İbn Tâvûs, *el-Emân*, *Mübeccu’d-Deavât* ve *el-Müctebâ* adlı kitaplarında bu eserden nakillerde bulunmuştur. Müellifin yaşadığı dönem ve kişiliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁶¹

Kitâbu’d-Duâ ve’z-Ziyâra, Muhammed b. Ali b. Muhammed Tırâzî (V/XI. asrın ilk yarısında hayatta). İbn Tâvûs, *el-İkbâl* adlı eserinde bu eserden oldukça faydalanmıştır.⁶²

Hadâiku’r-Riyâd ve Zübretü’l-Murtâd ve Nûru’l-Müsterşid, Muhammed b. Muhammed (Şeyh Müfid). İbn Tâvûs, *el-İkbâl* adlı eserinde birçok yerde bu eserden faydalanmıştır.⁶³

Kitâbu Müstemilin alâ İbrâzi Celîletin, Müellifi Meçhul. İbn Tâvûs, *el-Emân* adlı eserinde bu eserden aynı isimle nakillerde bulunmuştur.⁶⁴

Mecmûatu’l-Ed’iyeti’l-Müstecâbât anî’n-Nebiyi ve’l-Eimme, Müellifi

⁵⁸ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 244

⁵⁹ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 370

⁶⁰ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 296

⁶¹ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 226

⁶² *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 226

⁶³ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 282

⁶⁴ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 372

Meçhul. İbn Tâvûs, *Mübecu'd-Deavât* adlı eserinde aynı isimle bu eserden nakillerde bulunmuştur.⁶⁵

Mecmûu'd-Deavât, Ebu'l-Hüseyn Muhammed b. Hârûn b. Musa et-Tel'ukberî (IV/X. asrın sonlarında hayatta). İbn Tâvûs, *Mübecu'd-Deavât*'ında bu eserden nakillerde bulunmuştur.⁶⁶

Mecmûatu Mevlânâ Zeynî'l-'Âbidîn, İmam Ali b. Hüseyin'e aittir ve *Sabife-i Seccâdiye*'den farklı bir eserdir. Bu eserin kıt'alarından sadece bir tanesi İbn Tâvûs'un *el-İkbâl* adlı eseri içinde günümüze ulaşmıştır.⁶⁷

Mubtasar Fîbi Ed'iyetun ve 'Uvezun, Müellifi Meçhul. İbn Tâvûs, bu eserin bir risale olduğunu düşünmüş ve *Ferecu'l-Mehmûm* adlı eserinde ayrı bir bölüm tahsis ederek ondan nakillerde bulunmuştur.⁶⁸

Mubtasaru'l-Müntebab, Müellifi Meçhul. İbn Tâvûs, bu kitabı *Mubtasaru'l-Müntebab fîl-Ed'iyeh* adıyla da anmakta ve *el-İkbâl* adlı eserinde ondan ayrıntılı nakillerde bulunmaktadır.⁶⁹

el-Vesâil ile'l-Mesâil, Ahmed b. Ali b. Ahmed b. el-Hüseyn b. Muhammed. İbn Tâvûs, bu eserden *el-Emân*, *Mübecu'd-Deavât* ve *el-Müctebâ* adlı kitaplarında nakillerde bulunmuştur. Müellif muhtemelen İbn Bâbeveyh'ten sonra yaşamıştır.⁷⁰

Zâdu'l-Müsâfir, Ahmed b. Ali b. Hasan b. Şâzân Kummî (IV/X. asır ortasında hayatta). Bu kitap İbn Tâvûs'un kaynaklarından biridir.⁷¹

Zâdu'l-Müsâfir, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Abdullah Safvânî (346/957'de hayatta). Ağa Bozorg'a göre İbn Tâvûs bu eserden *el-İkbâl* adlı eserinde nakilde bulunmuştur.⁷²

Ravdatu'l-'Âbidîn ve Me'nesu'r-Râğibîn, İbrahim b. Ömer b. Ferec Vâstî. İbn Tâvûs, *el-İkbâl* adlı eserinde ondan nakillerde bulunmuştur ama müellifin yaşadığı dönem veya mezhebi kimliği bilinmemektedir.⁷³

⁶⁵ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 386

⁶⁶ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 388

⁶⁷ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 389

⁶⁸ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 442

⁶⁹ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 445

⁷⁰ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 595

⁷¹ *ez-Zeria* XII/7, No: 40, *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 603

⁷² *Nevâbiu'r-Ruwât*, 239; *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 603

⁷³ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, s. 495

Şeyh Tûsî'den İbn Tâvûs'a Dua Metinleri

Şeyh Tûsî'nin tedvin etmiş olduğu *Misbâhu'l-Mütebeccid* Şii dua metinlerinin şaheseri olarak kabul edilmektedir. Bu kıymetli eser son zamanlarda Ebûzer Bidâr tarafından çok sayıda nüshası karşılaştırılarak Müessese-i Fıkh-ı Şîa'nın katkılarıyla basılmıştır.

Şeyh Tûsî, bu eseri yazdıktan sonra eseri kısaltarak *Misbâhu Sağîr* adıyla yeniden yazmıştır.⁷⁴ Allame Hillî (ö. 726/1325) de *Misbâh* adlı eseri *Minbâcu's-Salâh fi İhtisâri'l-Misbâh*⁷⁵ adıyla on bâb halinde telhîs etmiş ve Kelam ilmi hakkındaki on birinci bâbı buna ilave etmiştir. İlave edilen bu bâb, *Bâbu Hâdîye Aşera* adıyla (İran) dini havzalarının ders öğretim materyali olarak şöhret bulmuştur.

Misbâh adlı eserden bir seçki şeklinde *Ed'îye-i Müntehab ez Misbâh* adıyla Rezevî Kütüphanesinde bir eser bulunmaktadır. Yine çok fazla tanınmamakla birlikte aynı kitabın bir telhîsi olarak *Muhtasaru Misbâhu'l-Mütebeccid* isimli bir eser Üniversite (Tahran) Merkez kütüphanesinde mevcuttur.⁷⁶

Yine aynı eserin bir seçkisi olarak 653/1255 yılına ait Seyyid Ali b. Hüseyin b. Hassân b. Hüseyin b. Bâkî Kureşî'nin *İhtiyâru'l-Misbâh* adlı bir eseri bulunmaktadır.⁷⁷ İbn Tâvûs *el-İkbâl* adlı eserinde bu eserden sık sık alıntılar yapmıştır.⁷⁸

Muhtasaru Misbâhu'l-Mütebeccid, Molla Haydar Ali b. Muhammed Şirvânî.⁷⁹

Muhtasaru Misbâhu'l-Mütebeccid, Müellifi Meçhul.⁸⁰

Tercüme-i Muhtasar-ı Misbâh, Müellifi Meçhul. Muhtemelen VII/XIII. asırda yazılmış çok eski bir tercümedir.⁸¹ Muhtemelen bu kitaptan bir nüsha, Mescid-i A'zam Fihristinde 1985 numarada kayıtlı

⁷⁴ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 7, 505, 2082, 2341, 7359

⁷⁵ Meclis (Kütüphanesi), No: 12362-733/1332 yılına aittir. *Kitabhâne-i Abund*, No: 4643; *Asitâne-i Kum*, No: 390; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1369; Üstad Merhum Seyyid Abdülaziz Tabâtabâî, *Mektebetu'l-Allame Hillî*, s. 198-199

⁷⁶ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/205

⁷⁷ *Fibrîst-i Mişkât*, 2/1

⁷⁸ *Kitabhâne-i İbn Tâvûs*, 430

⁷⁹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No:3948

⁸⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 9750

⁸¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 877, 5987, 8911

ve VII/XIII ya da VIII/XIV. asırda yazılan eserdir.

Îzâbu'l-Misbâh li-Ebli's-Salâb, Seyyid Bahâuddin Ali b. Abdulhamîd Necefi (VIII/XIV. asır). Kâzımeyn'de 8 Zilkâde 784/13 Ocak 1383'de tamamlanan bu eser *Mubtasaru Misbâbu'l-Mütebeccid*'in önemli şerhlerindendir.⁸²

Tercüme-i Misbâbu'l-Mütebeccid, Muhammed b. Hüseyin İlahî Erdebîlî. O, bu kitabı Şehid Hoca Naîmu'd-Din Nimetullah b. Hoca Muhammed Alevî için tercüme etmiştir.⁸³

Misbâb'ın diğer bir tercümesi 1103/1691 yılında Muhammed Kasım Tâhir tarafından yazılmış olup Fihrist-i Kitâbhâne-i Sultânî 48 numara kayıtlıdır.

Tercüme-i Misbâbu'l-Mütebeccid, Hâfız İyâsuddin b. Celaleddin Vâiz.⁸⁴

'*Amelu's-Sünne*, Müellifi Meçhul. *Misbâbu'l-Mütebeccid*'in tercümesidir.⁸⁵ *Tercüme-i Misbâb* isimli bir kitap Fihrist-i Mar'aşî 9394 numara kayıtlıdır. Bu iki eserin tek eser olup olmadığı tahkike muhtaçtır.

Mubtasaru Misbâbu'l-Mütebeccid'in bir diğer tercümesi Fihrist-i Asitâne-i Hazret-i Ma'sûme (s. 88)'de kayıtlıdır.

Misbâbu'l-Mütebeccid'in bir diğer tercümesi Neşriye-i Nüşahâ-yi Hattî (VII/745)'de tanıtılan ve 974/1566 yılında Yezd'de yazıldığı söylenen eserdir.⁸⁶

İbn Tâvûs, Şeyh Tûsî'nin *Hidâyetü'l-Müsterşid* adlı bugün elimizde olmayan bir kitabından bahsetmektedir. Bu kitabın dua ve ibadetlerle ilgili olduğu söylenmektedir.⁸⁷

Bu döneme ait kitaplardan diğer bazıları ise şunlardır:

Zâdu'l-Âbidîn, Hüseyin b. Ebi'l-Hasen Ali b. Halef Kâşgiri (484/1091'te hayatta). İbn Tâvûs, *Mübeccu'd-Deavât* ve *el-Mudâyeka*

⁸² *Fihrist-i Mar'aşî*, No: 4568

⁸³ *Fihrist-i Mikrofilmbâ-yi Dânişgâh*, No: 4613

⁸⁴ *Fihrist-i Mar'aşî*, No: 5051; *Fihrist-i Melik*, No: 1347

⁸⁵ *Fihrist-i Dânişgâh-ı Tebran*, No: 2188

⁸⁶ *Fihristvâre-i Fıkḥ-i Hezâru Çebâr Sed Sâle-i İslâmî*, s. 94

⁸⁷ *Kitabhane-i İbn Tâvûs*, 293

kitaplarında ondan nakillerde bulunmuştur.⁸⁸

Münyetu'l-Vâi ve Gunyetu'd-Dâi, Ali b. Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn Temimî (VI/XII. asrın başları). İbn Tâvûs, *el-Emân* ve *Mübecu'd-Deavât* kitaplarında ondan nakillerde bulunmuştur.⁸⁹

Zebîratu'l-Âbiret, Ali b. Muhammed b. Ali Temimî. Bu kitap, Emîr Muhammed b. Ebî Tâlib Musevî için yazılmıştır. Onun bir nüshası Meclis Fihristi C. 6, Sayı: 19 Numara: 2020'de; diğer bir nüshası Gevherşâd Fihristi C. 4, Sayı: 1963, No: 1375 numarada kayıtlıdır. Bu esere Dânişpejûh tarafından yazılan bir mukaddime, Fihristvâre-i Fıkh Sayfa 95'de yer almıştır.

Kitâbu Künûzi'n-Necâb, Ebû Ali Fadl b. Hasan Tabersî (ö. 548/1153). İbn Tâvûs, bu kitaptan istifade etmiştir. Kitabın bir nüshasının Mirza Hüseyin Nûri'nin elinde olduğu ifade edilmiştir.⁹⁰

Kitâbu'l-Husnâ, Ebû Abdullah Cafer b. Muhammed b. Ahmed Dûristî (473/1080'de hayatta). Bu kitaptan *el-İkbâl* adlı eserde çok sayıda nakil yapılmıştır.⁹¹

Ed'îye-i Zeynîl-Âbidîn, Nâsır b. Rıza b. Muhammed Alevî (Şeyh Tûsî'nin öğrencilerindendir).

Aynı döneme ait diğer bir kitap Kerâcîkî (ö. 449/1057)'nin *Riyâdu'l-Âbidîn* adlı eseridir.

Ed'îye-i Sırr, Fazlullah Râvendî (ö. 548/1153). Bu eserin bir nüshası Mar'âşî Kütüphanesi 499 numarada mevcuttur. Bir şerhi ise (Tahran) Üniversite Kütüphanesi'nde Fihrist-i Meşkût 130/1'de kayıtlıdır. Allame Ağa Bozorg, *ez-Zerîa'* da bu kitaptan ayrıntılı bahsetmektedir.

Deavâtu Zeynîl-Âbidîn, Fihrist sahibi Şeyh Müntecebuddin (ö. 548/1153)'in babası Ubeydullah Haskâ'nın hocası Zeyd b. İshak tarafından yazılmıştır.⁹²

el-'Udedu'l-Kaviyye li-Defî'l-Mehâvif'l-Yevmiyye, Sediduddin Ali b. Yusuf b. Mutahhar Hillî (VII/XIII. asır). Bu eser yılın bazı günlerine

⁸⁸ *Kitabhane-i İbn Tâvûs*, s. 602

⁸⁹ *Kitabhane-i İbn Tâvûs*, s. 450

⁹⁰ *Kitabhane-i İbn Tâvûs*, s. 372

⁹¹ *Kitabhane-i İbn Tâvûs*, s. 296

⁹² *Fihrist-i Mişkât*, C. I, s. 211

ait dua ve ibadetlerle ilgilidir.⁹³

Nühbetü'z-Zâhid ve Nühzetü'l-Âbid, müellifi meçhuldür ancak VI/XII. asırda ya da VII/XIII. asrın ilk yarısında yaşadığı düşünülmektedir. Bu dönemin en kıymetli eseridir.

İbn Tâvûs ve Şîa'da Dua Edebiyatı

Şeyh Tûsî'nin *Misbâbu'l-Mütebeccid* adlı eserini Şîi dua edebiyatının babası sayarsak, İbn Tâvûs'un eserlerini Şîi dua edebiyatının anası olarak kabul etmemiz gerekir. Öyle ki Şîi dua edebiyatı, İbn Tâvûs'dan sonra onun bıraktığı miras üzerine yükselmektedir.⁹⁴ Onun eserlerinin çoğu kendisinden sonrakilere örneklığı yanında defalarca Farsça'ya tercüme edilmesi bakımından da önemli bir yere sahiptir.

İbn Tâvûs, Hadis, Tarih ve Rical ilimleriyle de uğraşmasına rağmen ilmi hayatının tamamına yakınına dua ve ahlak konularına yoğunlaştırmıştır. O, bu alanda elinde bulundurduğu eşsiz bir koleksiyon sayesinde geçmişçi çok eskilere gidemeyen duaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ne mutlu ki, onun bu girişiminin Moğolların Bağdat'ı ele geçirmesinden önce olmuş olması kütüphanelerdeki eşsiz birikimden faydalanabilmesini sağlamıştır. Buna ilave olarak İbn Tâvûs'un bugün elimize ulaşmış eserlerinden de görebildiğimiz üzere bizzat kendisi kitap toplamaya özel bir ilgi duymuştur. Sadece dua alanında 70 ciltten fazla kitaba sahip olduğunu kendisi ifade etmektedir.⁹⁵

Etan Kohlberg, İbn Tâvûs'un 669 kitabı olduğundan bahsetmekte ve bu eserleri konularına göre nakletmektedir. Bu sayı o günün şartlarında görülmeyen ya da en azından nadir görülen bir durumdu. Bu eserlerin büyük bir kısmı dua kitaplarına ayrılmıştı. Yukarıda da bahsedildiği üzere çoğu III/IX ve VI/XII. asırlarda telif edilmiş ve bugün elimizde olmayan Şîi dua kitaplarının İbn Tâvûs'un elinde olduğu bilinmektedir. O, dua konusunda çok az eser yazmış, daha çok "Aklımdaki dua" "bize yazdırılan dua" "Allah azze ve cellenin bize öğrettiği gibi" "Hatırımızdaki dualar" şeklinde ifadelerden anlaşılacağı üzere

⁹³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 260

⁹⁴ Ağa Bozorg Tehrâni, *ez-Zerîa*, II/265

⁹⁵ *Mübeccu'd-Deavât*, 347

eski dua metinlerinden nakiller yapmıştır.⁹⁶

İbn Tâvûs, Şeyh Tûsî'nin yazdığı ve hayranı olduğu *Misbâhu'l-Mütebeccid* adlı eseri tamamlamak için ömrünü harcamıştır. O, bu kitabı tamamlamak adına *el-Mühimmât ve't-Tetimmât / el-Mühimmât li-Salâbi'l-Müteabbid ve't-Tetimmât li-Misbâbi'l-Mütebeccid* şeklinde planlama yapmış ve kendi dua eserlerini bu plan üzere kaleme almıştır.⁹⁷ O, bu planlamaya dayanarak yazdığı beş cilt kitabı aşağıdaki unvanlarla tamamlamıştır:

Felâhu's-Sâil: Günlük duaları kapsar.

Zebratü'r-Rebî': Haftalık dualar hakkındadır.

Kitâbu's-Şurû' fî Ziyârâti ve Ziyâdâti Salavât ve Deavâti'l-Usbû' fî'l-Leyli ve'n-Nehâr ve Durûin Vâkiyetin mine'l-Abtâr fî mâ Yestemirru 'Ameluhû fî Külli Yevmin ala't-Tekrâr: Aylık dualar hakkındadır.

el-İkbâl: Yıllık dualar hakkındadır.

Esrâru's-Salavât: Bazı duaların batınî manaları hakkındadır.

Başka bir yerde bu plan on ciltlik halinde şöyle ele alınmıştır:

1-2. *Felâhu's-Sâil*

3. *Zebratü'r-Rebî'*

4. *Cemâlu'l-Usbû'*

5. *ed-Durû'*

6. *el-Midmâr*

7. *el-Mesâlik*

8-9. *el-İkbâl*

10. *es-Seâdât*

Yukarıdaki sınıflandırmayı dikkate almadan onun elimize ulaşmış dua kitaplarını şöyle sıralayabiliriz:

el-İkbâl bi'l-A'mâli'l-Haseneti fî mâ Nezkurubû Mimmâ Yu'melu Mer-raten fî's-Sene. Bu kitap birinci kısmı Şevval'den Zilhicce'ye kadarki aylar, ikinci kısmı Muharrem'den Şaban ayına kadarki aylara özel dualar olmak üzere iki kısım olarak düzenlenmiştir.

⁹⁶ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, 148

⁹⁷ Ayrıntılar *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs* 88-90 arasındaki zeylinden alınmıştır.

Midmâru's-Sebki fî Meydâni's-Sıdkî. Ramazan ayına özel olarak hazırlanmış ve sonradan *el-İkbâl* adlı esere ek olarak konmuştur. Şu anda *el-İkbâl* iki cilt *Midmâr* tek cilttir ve bunlar 3 cilt olarak Kum'da Defter-i Tebliğât-ı İslâmî tarafından basılmıştır. *el-İkbâl* Farsça'ya tercüme edilmiştir. Onun bir diğer tercümesi de Şevval 1089/Kasım 1678'de Şah Abbas'ın kızı Şahzâde Ağabegüm'ün talimatıyla yapılmış olup Ayetullah Mar'aşî Necefi Kütüphanesi 1344 numarada mevcuttur.

Cemâlu'l-Usubû' fî Kemâli'l-'Ameli'l-Meşrû'. Bu kitap Cuma günü amellerine mahsustur.

ed-Durûu'l-Vâkiyetu mine'l-Abtâr fî mâ Yu'melu Mislubû fî Eyyâmî Külli Şehrin Alâ't-Tekrâr. Bu kitap isminden de anlaşılacağı üzere her ayın özel günlerinde okunması gereken duaları içerir. Bu kitap Müesses-i Âlu'l-Beyti'l-Kum tarafından basılmıştır.

Felâhu's-Sâil ve Necâhu'l-Mesâil fî 'Ameli'l-Yevmi ve'l-Leyli. Bu kitap iki ciltten oluşmakta olup ikinci cildindeki birkaç istisna hariç elimize ulaşmamıştır. Birinci cildi, öğle vaktinden akşama kadarki duaları içermektedir. Muhtemelen ikinci cildi de akşamdan öğle öncesine kadarki duaları kapsıyor olmalıdır. Kum'da Defter-i Tebliğât-ı İslâmî tarafından basılmıştır.

Mübecu'd-Deavât ve Menbecu'l-Înâyât. Bu kitap kunut, hacetler, müşküller gibi özel durumlarda okunması gereken duaları kapsamaktadır ve bundan dolayı düzenli bir yapıya sahip değildir. Bu eser birkaç kez Farsça'ya tercüme edilmiştir. Bu tercümelere bazılarını bir başka yerde zikretmiştik.⁹⁸ *Mübecu'd-Deavât*'ın bir diğer tercümesi mütercimim adı zikredilmeksizin mevcuttur.⁹⁹

el-Müctenâ mine'd-Duâi'l-Müctebâ. Bu kitap *Mübecu'd-Deavât* gibi İbn Tâvûs'un son çalışmalarından sayılmaktadır.¹⁰⁰

Kitâbu Zebratî'r-Rebî' fî Ed'iyeti'l-Esâbi'. Bu kitap haftanın duaları hakkındadır. *Kitâbu's-Seâdât bi'l-'İbâdât elletî Leyse lehâ Evkâtum Muay-*

⁹⁸ *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, 86 (dipnot). Bu tercümelere bazılarını Ayetullah Mar'aşî Necefi kütüphanesinde mevcuttur. Bkz. 2626, 4050, 6195, 6741 numaralar.

⁹⁹ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/40

¹⁰⁰ Bu eserin nüshaları için bkz. *Kitâbhâne-i İbn Tâvûs*, 91 (dipnot)

yenâtun kitabından ise birkaç nakil dışında elimizde kalan yoktur.¹⁰¹

Bu kısmın sonunda İbn Tâvûs'un oğlu Seyyid Ebu'l-Kâsım Ali b. Seyyid Ali b. Musa b. Tâvûs'un *Zevâidu'l-Fevâid* adlı eserini de zikretmek gerekir.¹⁰²

İbn Tâvûs'dan Kef'amî'ye Kadar Dua Edebiyatı

İbn Tâvûs'un 664/1266'deki vefatından Kef'amî'nin 905/1499'daki vefatına kadar olan süreçte Şîa'da dua metinlerinde bir artışın olduğunu görmekteyiz. Bu dönemin en yaygın kitaplarından birisi İbn Fehd Hillî olarak bilinen Ebu'l-Abbas Ahmed (ö. 841/1437)'in '*Uddetü'd-Dâi ve Necâbu's-Sâi*' adlı eseridir. Bu eserin nüshaları Ayetullah Mar'âşî Necefî başta olmak üzere birçok kütüphanede bulunmaktadır. Ayrıca baskıları da mevcuttur. Eser İbn Fehd'in kendisi tarafından *Nebzetü'd-Dâi fî Muhtasari 'Uddetü'd-Dâi* adıyla telhis edilmiştir.¹⁰³ Aynı eser, X/XVII. asırda Ali b. Hasan Zevâreî adlı bir mütercim tarafından *Miftâbu'n-Necâb* adıyla Farsça'ya da tercüme edilmiştir.¹⁰⁴

'*Uddetü'd-Dâi*'nin bir diğer tercümesi Nasîruddin Muhammed b. Abdulkarîm Ensârî tarafından 12 Şevval 968/26 Haziran 1561 tarihinde Herat'ta yapılmıştır.¹⁰⁵

Yine *Muntehabu 'Uddetü'd-Dâi* adıyla 12. Hicri asra ait olduğu tahmin edilen bir kitap elimizdedir.¹⁰⁶

VIII/XIV. asra ait olduğu tahmin edilen ve düzenli bir tertibi olmayan bir kitap Ayetullah Mar'âşî Necefî kütüphanesi 596 numarda kayıtlıdır.¹⁰⁷

Şîi dua edebiyatının en seçkin simalarından birisi de Kef'amî olarak bilinen Takıyyuddin İbrahim b. Ali b. Hasan b. Muhammed b. Salih Âmilî Cebe'î'dir. O, Şemsuddin Cebe'î'nin kardeşi, Şeyh Bahâî'nin de dedesidir ve IX/XV. asrın ikinci yarısının sayılı Şîi âlimle-

¹⁰¹ İbn Tâvûs'un bu ve diğer eserleri hakkında *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs* İkinci Bâb 49-119 arasında ayrıntılı bilgi mevcuttur.

¹⁰² *Fibrîst-i Mişkât*, 1/1

¹⁰³ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 35, 2642, 8977

¹⁰⁴ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/217; *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 220, 1231, 3546

¹⁰⁵ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 1154

¹⁰⁶ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 31

¹⁰⁷ *Fibrîst-i Nüsbahâ-yi Hattî Kitâbbâne-i Mar'âşî*, II/188

rinden olup 905/1499'da vefat etmiştir. Kef'amî birkaç dua kitabı yazmış ve bu alanda kendine mahsus yeni bir metotla dua eserleri üretmiştir. Onun eserlerinin çok sayıda tercümesinin yapılması ve şöhret bulması Şîa'nın kültürel hayatında derin izler bıraktığının işaretleridir.

Kef'amî'nin Şîi kültürüne kalıcı iz bırakan iki önemli eseri *el-Beledü'l-Emîn* ve *Cunnetü'l-Emâni'l-Vâkiyetu ve Cennetu'l-Îmâni'l-Bâkiyetu* bugün elimizdedir. Kef'amî ilk kitabı 868/1463'te, ikinci kitabı 27 Zilkade 895/12 Ekim 1490'da tamamlamıştır.

Cunnetü'l-Emân 50 fasl olarak düzenlenmiş ve *Misbâbu Kef'amî* olarak da şöhret bulmuştur. Müellifin kullandığı kaynaklara bakılırsa İbn Tâvûs'un tesiri altında kaldığı görülmektedir. Yine kitabın sonunda muhtemelen Kef'amî tarafından *Mulbakât* adıyla bir ilave eklenmiştir.¹⁰⁸ Her iki kitapta müellif tarafından yapılmış çok sayıda haşiye bulunmaktadır.

Kef'amî kitaplarında İbn Tâvûs'u ana kaynak olarak kullanmış olsa da buna açıkça işaret etmemiştir. O, *el-Cunne* kitabının sonundaki haşiyede fihrist zımında nakilde bulunduğu 239 kitaptan bahsetmiş, *el-Beledü'l-Emîn* kitabının fihristinde de 260 kitabın adını anmıştır.¹⁰⁹

Bu eser üç kez şu adlarla Farsça'ya tercüme edilmiştir:

Râbatu'l-Ervâb

Nikbahiyye. Mahmud b. Mirza Ali tarafından Mu'temidu'd-Devle Ağanıkbaht adına yazılmıştır. Bu eser *Mûnisu'l-Âbidin* olarak da isimlendirilmekte ve yazılış tarihi 1055/1645 olarak bilinmektedir.¹¹⁰

Tercüme-i el-Cunnetü'l-Vâkiye ve'l-Cennetu'l-Bâkiye, Abdulazim b. Muhammed Ma'sûm. Bu kitabın 25 Receb 1261/30 Temmuz 1845 tarihine ait bir nüshası bulunmaktadır.¹¹¹

Tercüme-i el-Cunnetü'l-Vâkiye ve'l-Cennetu'l-Bâkiye, Seyyid Muhammed Rıza b. Muhammed Kâsım Hüseyinî Kazvîni. Bu eser

¹⁰⁸ *Fibrîst-i Mişkât*, I/224

¹⁰⁹ *Kitâbbâne-i İbn Tâvûs*, 154-155

¹¹⁰ *Fibrîst-i Rezevî*, 2/248; *Fibrîst-i Mişkât*, 1/240; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 838, 8897

¹¹¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 3957

1090/1679 yılında tercüme edilmiştir.¹¹² Yine iki kez daha şu isimlerle telhis edilmiştir:

*el-Cunnetu'l-Vâkiye ve'l-Cennetu'l-Bâkiye*¹¹³ Bu muhtasar Kef'amî'nin kendi eseridir ve *ez-Zerîa*'da belirtildiği üzere (IV/94-95) dört kez Farsça'ya tercüme edilmiştir.

*el-Envâru'l-Muktebesetu (ez-Zeria, V/156)*¹¹⁴

Dav'îl-Misbâh, Seyyid Mes'ud b. Fadlallah Hasenî Huseynî. Bu eser Kef'amî'nin *Misbâh*'ının telhisidir. Ondan 1107/1695 yılına ait bir nüsha mevcuttur.¹¹⁵

Dıyâu's-Sekaleyn, Mirza Hatim b. Nizamulmülk en-Nazzâm el-Melekî. Bu eser Kef'amî'nin *Misbâh*'ından alınmıştır ve sadece taharet ve namazla ilgili bazı ahkâmlar buna ilave edilmiştir.¹¹⁶

Tercüme-i el-Beledü'l-Emîn, bu tercüme Dâvud b. Şeyh Muhammed Kerbelâî'ye aittir. O, bu eseri Şahsultan Hüseyin'in emriyle 1135/1722 yılında iki cilt olarak tercüme etmiş ve dua satırlarının altına Farsça tercümesini yazmıştır.¹¹⁷

Kef'amî'nin *Muhâsebetu'n-Nefs* adlı bir kitabı daha vardır ve "Yâ Nefs!" hitaplarıyla yazılmıştır. Kitabın sonunda manzum bir münacaât bulunmaktadır.¹¹⁸

Kef'amî'den Hacı Şeyh Abbas Kummî'ye Kadar Yazılı Seçme Kitaplar

İran'da Safevîlerin zaferinin ardından Şii edebiyatı her türlü zeminde gelişme imkânı bulmuştur. Bu gelişim hem tercüme hem de telif alanında yaşanmıştır. Bir başka yerde de işaret ettiğimiz gibi tercüme hareketi Şii metinlerinin çoğunlukla Farsça'ya tercümesi şeklinde olmuştur.¹¹⁹ Önceki kısımda Şeyh Tûsî ve İbn Tâvûs'un (sonraki asırlarda yapılmış) bazı tercümelerine işaret etmiştik. Burada onlardan

¹¹² *Fibrîst-i Mar 'aşî*, No:3356

¹¹³ *Fibrîst-i Mişkât*, 1-91

¹¹⁴ *Fibrîst-i Mişkât*, I/90

¹¹⁵ *Fibrîst-i Mar 'aşî*, No: 898

¹¹⁶ *Fibrîst-i Mar 'aşî*, No:6578

¹¹⁷ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/35

¹¹⁸ *Fibrîst-i Dânişgâh*, XII/2606

¹¹⁹ Yâdnâme-i Lâhîcî, "Tercüme-i Mutûn-ı Arabî be Pârsî der Dovre-i Safevî ve Nakş-ı Ân der Revâc-ı Teşeyyü" der İrân" adlı makale.

bahsetmeyip telif edilmiş çok sayıda kitabı alfabetik sıralayacağız:¹²⁰

Âdâb-ı Abbâsî, Sadruddin Muhammed b. Muhîb Nîrîzî. Bu eser Şeyh Bahâî'nin *Miftâbu'l-Felâh* adlı eserinin tercümesidir. Kendisi de Şeyh Bahâî'nin talebesidir.¹²¹

Ebvâbu'l-Cinân ve Beşâiru'r-Rıdvân, Şeyh Cafer Kâşifu'l-Gıtâ'nın öğrencilerinden Şeyh Hızır b. Şilâl Âl Hudâm Necefi (ö. 1255/1839).¹²²

A'mâl-i Devazdeb Mâb-i Sâl, Müellifi Meçhul.¹²³

el-Elvâbu's-Semâviyyetu, Mîr Seyyid Muhammed Hüseyin b. Muhammed Sâlih b. Abdu'l-Vâsî' Hüseyinî Hâtunâbâdî (ö. 1151/1738).¹²⁴

Enîsü'l-Âbidîn, Molla Muhammed Tabîb (IX/XV. asrın sonu X/XVI. asrın başı). Bu eser Kef'ami'nin *el-Beledü'l-Emîn* adlı kitabının benzeri olarak bilinir. 1071/1660 yılında Farsça'ya çevrilmiştir.¹²⁵

Bâkiyyâtu Sâlihâtu, Seyyid Ebu'l-Hasen b. Muhammed Hâdî Tenekâbûnî (ö. 1255/1839'den sonra).¹²⁶

Babru'l-Mağfire, Seyyid Muhammed Rıza b. Muhammed Kâsım Kazvinî. XII/XVIII. asrın başlarında yazılan bu eserin 1123/1711 tarihli bir nüshası bulunmaktadır.¹²⁷ Bu müellif *el-Cennetu'l-Bâkiyye*'yi de tercüme etmiştir.¹²⁸

Tabsiratu Mütebeccidîn, Şeyh Ali b. Bâkır Burûcenî (XIV/XX. asır).¹²⁹

Tuhfetu'l-Ebrâr Tercüme-i Hulâsatu'l-Ezkâr, Müellifi Meçhul. 1129/1716 yılında tercüme edilmiştir.¹³⁰

Tuhfetu'l-Âbidîn, Molla Abdullah b. Hüseyin Bâbâ Semnânî (XI/XVII. asır). Bu eserin 1077/1666 tarihine ait bir nüshası vardır.¹³¹

¹²⁰ Elbette burada derinlemesine ve kâmil bir araştırmayı kastetmiyoruz. Eğer böyle bir inceleme yapıyor olsaydık kitapların sayısı birkaç kat daha fazla olacaktı.

¹²¹ Bkz. *Mîrâs-ı İslâmî-yi İrân*, Defter-i Sevvom, 369; *Fibrîst-i Kitâbbâne-i Meclis*, XXII/29 (Dipnot); *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 39553, 8988

¹²² *Fibrîst-i Mişkât*, 1/1

¹²³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 31

¹²⁴ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/9

¹²⁵ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/17; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5218

¹²⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5412

¹²⁷ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 376, 902, 6472

¹²⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 3356

¹²⁹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 2927

¹³⁰ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/29

¹³¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1741, 8482

Tubtefu'n-Nâsikîn ve Zâdu's-Sâlikîn, Lütfullah b. Kemâluddin Hüseyin b. Lutfullah (XI/XVII. asır). Bu eserin yazımı 28 Cemaziyülahir 1090/6 Ağustos 1679 tarihinde bitmiştir.¹³²

Tercüme-i Hulâsatu'l-Ezkâr, Molla Muhammed Şefî' Necât.¹³³

Tercüme-i Duâbâ-yı Emîru'l-Mü'minîn, Seyyid Muhammed b. Muhammed Emîn Hüseyinî (XII/XVIII. asır).¹³⁴

Tercüme-i Miiftâbu'l-Felâh, Ağa Cemal b. Ağa Hüseyin Hânsârî.¹³⁵

Tercüme-i Münâcât-ı Alevî, Ebû Muhammed Hüseyinî Musevî Hâdim. Şah Sultan Hüseyin için yapılmış birkaç duanın tercümesidir.¹³⁶

Tercüme-i Hulâsatu'l-Ezkâr, Muhammed Zamân b. Kelb Ali Tebrizî (bu satırların yazarı tarafından bastırılan *Ferâidu'l-Fevâid*'in müellifidir).¹³⁷

Câmiu'l-Fusûl ve Kâmiu'l-Fudûl, Fâzıl Hindî'nin babası Mevlâ Tâcuddin Isfahânî.¹³⁸

Câmiu'l-Fuyûdât, Esedullah b. Muhammed İbrahim.¹³⁹

Câmi-i Müeyyedî ve Feyz-i Müebbedî, Müellifi Meçhul. Oldukça mufassal bir eser olup üçüncü cildi Mar'âşî Kütüphanesinde vardır.¹⁴⁰

Cenâbu'n-Necâhi ilâ Berâbîr-Rabâbi, Alemlü'l-Hüdâ olarak bilinen Nureddin Muhammed b. Muhsin b. Murtaza.¹⁴¹

Cevâbiru'd-Deavât, Mir Muhammed b. Abdalbâkî Hâtunâbâdî (XIII/XIX. asır).¹⁴²

Cevâbiru Mekkûne, Molla Mustafa b. Muhammed Hüyî. Bu kitap, 1255/1839 yılında yazılmış ve 1266/1849 yılında müellifi tarafından yeniden yazılmıştır.¹⁴³

el-Cevâbiru'l-Mensûratu fî'l-Ed'iyeti'l-Me'sûrati, Seyyid Abdulhasib

¹³² *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 3993

¹³³ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 35

¹³⁴ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 9266

¹³⁵ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/39; *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 819, 992, 2816, 7208, 7710

¹³⁶ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 612

¹³⁷ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 5214

¹³⁸ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 2046

¹³⁹ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 8981

¹⁴⁰ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 1347

¹⁴¹ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/88

¹⁴² *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 2932

¹⁴³ *Fibrîst-i Mar'âşî*, No: 1951

b. Ahmed Alevî Âmilî (XI/XVII. asır).¹⁴⁴

Hablu'l-Metîn ve'l-'Urvetu'l-Vüskâ li'l-Mütemessikîn, Esedullah b. Muhammed İbrahim Kazvîni (XIII/XIX. asır).¹⁴⁵

Husûnu İläbiyye, Ebû Ali b. Muhammed Bâkır Hüseyinî. Kitap, Ağa Cemâl'in emriyle ve Safevî Sultanının adına telif edilmiştir.¹⁴⁶

Hazâinu Cevâbiri Sultânî, Mîr Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed Sâlih Hâtunâbâdî (ö. 1151/1738).¹⁴⁷

Hulâsatu'l-Ezkâr, Molla Muhsin Feyz Kâşânî. O, bu eseri 1033/1623 yılında 26 yaşındayken telif etmiştir.¹⁴⁸

Hulâsatu'l-Müteabbidîn ve Zebîratu'l-Mütebeccidîn, Nureddin b. Abdussamed b. Hüseyin Hüseyinî Musevî Bahrânî. Bu eserin telifi 1116/1704 Safer/Haziran ayında tamamlanmıştır.¹⁴⁹

Deavâtu's-Sâlibîn ve Necâtu't-Tâlibîn, Salâhuddin Mesud b. Mahmud Latîfî (XI/XVII. asır). Bu eser 1093/1682 yılında telif edilmiştir.¹⁵⁰

Zebîratu'l-A'mâl, Yahya b. Muhammed Bâkır Merâğî. Bu eserde daha çok Merhum Meclisî'nin eserlerinden istifade edilmiştir.¹⁵¹

Zerîatu'd-Darâa, Molla Muhsin Feyz Kâşânî.¹⁵²

Zerîatu'n-Necâb, Mîr Muhammed Sâlih b. Abdolvâsi' Hâtunâbâdî (ö. 1116/1704). Merhum Meclisî'nin *Zâdu'l-Meâd* adlı eserini yazmadan önce halka bu kitabı tavsiye ettiği söylenmektedir.¹⁵³

Rebîu'l-Esâbî', Molla Muhammed Bâkır Meclisî. Özellikle Cuma günü olmak üzere günlük evrâdları kapsar.¹⁵⁴

Rûbu'l-Cinân fî Muhtasari A 'mâli Şehr-i Ramadân, Şeyh Hüseyin b. Ali Kudeyhî Bahrânî. Bu kitap 1353/1934 Safer/Mayıs ayında telif edilmiştir.¹⁵⁵

Ravdatu'l-Ezkâr, Şerefuiddin Muhammed b. Muhammed Tebrîzî

¹⁴⁴ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1146

¹⁴⁵ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 44

¹⁴⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 2000

¹⁴⁷ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 713, 6201, 6223

¹⁴⁸ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/105

¹⁴⁹ *Fibrîst-i Dânişgâb*, No: 3679

¹⁵⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1629

¹⁵¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1831

¹⁵² *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 598

¹⁵³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 413

¹⁵⁴ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5955; *Fibrîst-i Mişkât*, 1/118

¹⁵⁵ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 9162

(Meczûb mahlasını kullanmaktadır). Bu kitap 1083/1672 yılında telif edilmiştir.¹⁵⁶

Ravdatu'l-Felâh, Müellifi Meçhul. Kitap daha çok namaz ve namazla ilgili dualardan oluşmaktadır. Şah Süleyman Safevî adına yazılmıştır.¹⁵⁷

Riyâdu's-Sâlibîn, Müellifi Meçhul. XII/XVIII. asırda mevcut olduğu bilinen eser günlük dualardan oluşmaktadır.¹⁵⁸

Riyâdu'l-Mütebeccidîn, Raziyuddin Muhammed b. Muhammed Şefî' Müstevfî tarafından 1079/1668 yılında telif edilmiştir.¹⁵⁹

Riyâdu'l-Mü'minîn ve Hadâiku'l-Muttakîn, Muhammed Takî Mec-lisî.¹⁶⁰

Zâdu'l-Âbidîn li-Yevmi'd-Dîn, Molla Muhammed Ali b. Muham-med Burğânî.¹⁶¹

Zâdu'l-'Ukbâ, Molla Muhsin Feyz Kâşânî. Receb, Şaban ve Rama-zan aylarıyla ilgili dualardan oluşur.¹⁶²

Zâdu'l-Meâd, Molla Muhammed Bâkır Meclisî. 1107/1695 yılında telif edilen eser iki asır boyunca bütün halk tarafından ilgi görmüştür ve bugüne kadar onlarca kez basılmıştır.¹⁶³

Zübdetü'd-Deavât, Ebu'l-Hasan Muhammed b. Yusuf Askerî Bah-reynî. Şeyh Bahâ'nin icazetli öğrencilerindendir.¹⁶⁴ *Kitâbu Nüzbeti'z-Zâbid* bu kitabın kaynaklarından.

Zübdetü'd-Deavât, Muhammed Hâdî b. Mîrlevhî Müsevî Hüseyinî. Bu eser 1081/1670 yılında telif edilmiştir.¹⁶⁵

Zübdetü'd-Deavât ve'l-Âdâb, Muhammed Süleyman b. Târikli el-Corcî (XII/XVIII. asır). Bu eser 1125/1713 yılına tarihlenmektedir.¹⁶⁶

Zeynü'l-Mü'minîn, Cafer b. el-Gâzî Râzî. Bu eser 1086/1675 Sa-

¹⁵⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1092

¹⁵⁷ *Fibrîst-i Mişkât* 1/1

¹⁵⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 6401

¹⁵⁹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 789, 9952

¹⁶⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 9850

¹⁶¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 717

¹⁶² *Fibrîst-i Mişkât*, 1/122

¹⁶³ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/123

¹⁶⁴ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/126; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5971; *Dânişgâb*, No: 355; *Fibrîst-i Mescid-i A'zam*, No: 3902

¹⁶⁵ *Fibrîst-i Mescid-i A'zam*, No: 3192

¹⁶⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 7722

fer/Nisan ayında tamamlanmıştır.¹⁶⁷

Sirâcu'l-Mütebeccidîn.¹⁶⁸

Sefinetü'n-Necât, Ali Asğar b. Muhammed b. Yusuf Kazvîni. Molla Halil Kazvîni (ö. 1089/1678)'nin öğrencisidir.¹⁶⁹

Silâbu'l-Âbidîn ve Ensü'z-Zâkirîn, Seyyid Abdullah b. Muhammed Rıza Şibr Kâzımeynî (ö. 1242/1826).¹⁷⁰

Sabâifu'l-A'mâl, Molla Haydar Ali b. Ni'metullah Tabesî. 1006/1598 yılının Şevval/Mayıs ayında telif edilmiştir.¹⁷¹

es-Sabîfetü'l-Aleviyye ve't-Tubfetü'l-Murtedaviyye, Abdullah b. Sâlih Mâhûzî.¹⁷²

Dryâu's-Sekaleyn, Mîrza Hatem b. Nizamulmülk en-Nazzâm el-Meleki.¹⁷³

Dryâu'l-Âbidîn, Mîrza Alikali Han Karçeğâyı Han.¹⁷⁴

'Aynu'l-Hayât, Muhammed Mehdi b. Ali Asğar b. Muhammed Yusuf Kazvîni. Bu esere ait, birinci ve ikinci bâbı *Misbâb*'dan alıntılar içeren 28 Zilkade 1118/3 Mart 1707 tarihli bir nüsha mevcuttur.¹⁷⁵

Gunyetü'l-Muteabbid, Seyyid Ziyâuddin Muhammed İbrahim Hüseyinî Mar'aşî (XIII/XIX. asır).¹⁷⁶

Fethu'l-Ebvâb, Mîrza Muhammed Hâdî b. Ali Becistânî Hâirî (ö.1368/1948).¹⁷⁷

Ferabu's-Sâlibîn, Müellifi Meçhul.¹⁷⁸

Kitâbu'd-Duâ, Muhammed Kerîm b. Muhammed Sâdık Meclisî.¹⁷⁹

el-Kelimu't-Tayyibu ve'l-'Amelu's-Sâlibu, Mevlânâ Mîr Mahmûd b. Ali el-Meşhedî (Şeyh Hurr'un muasırı).¹⁸⁰

el-Kelimu't-Tayyibu ve'l-'Amelu's-Sâlibu ve'l-Gaybu's-Sayyibu ve'l-

¹⁶⁷ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 6177

¹⁶⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 3769

¹⁶⁹ *Fibrîst-i Mişkât* 1/128; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 6043

¹⁷⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 705

¹⁷¹ *Fibrîst-i Mişkât* 1/151; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1184

¹⁷² *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 3641, 9743

¹⁷³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 6602

¹⁷⁴ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 6602

¹⁷⁵ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 3979

¹⁷⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 109

¹⁷⁷ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 9201

¹⁷⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 7272

¹⁷⁹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1981

¹⁸⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 127

Mîzânu'r-Râcibu, Şeyh Abdullah b. Sâlih Semâhîcî (ö. 1135/1722). Bu eser 1132/1719 yılında *el-'Amelu's-Sâlib ve'l-Mîzânu'r-Râcib* adıyla yazılan Farsça eserden sonra telif edilmiştir.¹⁸¹

el-Kelime't-Tayyib ve'l-Gaybu's-Sayyib, Sadruddin Ali Han b. Nizamuddin Ahmed Hüseyîni (ö. 1120/1708).¹⁸²

el-Lâli es-Seniyye ve's-Sabîfetu'l-Ca'feriyye, Şeyh Muhammed Hüseyin b. Muhammed Hasan Şeriatmedât Tebrîzî. Bu eser 1318/1900'de telif edilmiştir.¹⁸³

Lubbu'l-Hasenât, Feyz Kâşânî tarafından 1073/1662 yılında telif edilmiştir.¹⁸⁴

Mecmeu't-Tibyân fî A'mâli Şehr-i Ramadân, el-Fakîr İbnü'l-Fakîr el-İsfahânî (?) (XII/XVIII. asır).¹⁸⁵

Mecmûa-i Duâyî, Müellifi Meçhul. 913/1507'de tedvin edilmiştir.¹⁸⁶

Mecmûa-i Duâyî, Abdülkerim b. Ebu'l-Hasan Hûrâskânî (XIII/XIX. asır).¹⁸⁷

Mahzeni'd-Deavât, Seyyid Muhammed Abdulhasîb b. Ahmed Alevî Âmilî.¹⁸⁸

Mir'atu's-Sâlibîn, Hüseyin b. Fazlali Tebrîzî. Bu kitabın on birinci asra ait bir nüshası mevcuttur.¹⁸⁹

Mirkâtu'l-Cenân ilâ Ravdâti'l-Cinân, Alemu'l-Hudâ (ö. 1115/1703) Feyz Kâşânî'nin oğludur.¹⁹⁰

Misbâhu'l-Âbidîn, Seyyid Zeynü'l-Âbidîn Hüseyîni. Bu eser Şah Safî'nin (ö.1051/1641) adına yazılmıştır.¹⁹¹

Mi'râcu'l-Mü'minîn, Rüstem b. Safî Kalihan. Bu eser Şah Süleyman adına yazılmıştır.¹⁹²

Mefâtihu'n-Necât-i Abbâsî, Muhakkik Sebzevârî olarak bilinen

¹⁸¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 42, 60

¹⁸² *ez-Zeria* 18/127; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 8963

¹⁸³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5223

¹⁸⁴ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 8236

¹⁸⁵ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 9349

¹⁸⁶ *Fibrîst-i Mişkât*, No: 1/197

¹⁸⁷ *Fibrîst-i Mişkât*, No: 1/196

¹⁸⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 6029

¹⁸⁹ *Fibrîst-i Dânişgâh*, No: 3813

¹⁹⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5823,5827

¹⁹¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 2537, 2633

¹⁹² *Fibrîst-i Dânişgâh*, No: 3618

Molla Muhammed Bâkır b. Muhammed Mü'min (ö. 1090/1679).¹⁹³

Miftâbu'l-Felâh, Şeyh Bahâî. Bu eser günlük dualarla ilgilidir ve defalarca Farsça'ya tercüme edilmiştir.¹⁹⁴ Bu kitabın bir taklidi olarak 1318/1900 yılında *Miklâdu'n-Necâh* adıyla bir eser yazılmıştır.¹⁹⁵

Miftâbu'n-Necâh, Molla Muhammed Cafer b. Muhammed Takî Meclisi.¹⁹⁶

Mekâsidu's-Sâlibîn, Seyyid Muhammed Bâkır b. Muhammed Şîrâzî (XIII/XIX. asır).¹⁹⁷

Mekâsidu'l-Âbidîn, Seyyid Muhammed Hasan b. Muhammed Askerî Simnânî (XIII/XIX. asır). Müellif bu eseri *Minbâcu'l-Ârifîn* adlı eserinden sonra telif etmiştir.¹⁹⁸

Mikbâsu'l-Mesâbîh, Molla Muhammed Bâkır Meclisi.¹⁹⁹

Melâzu'd-Dâî ve Meâzu's-Sâî, Molla Lutfali b. Ahmed Meğânî Tebrîzî (ö. 1262/1845).²⁰⁰

Müntehabu'd-Deavât, Haydar b. Hüseyinli Tabesî. Bu kitabın 6 Rebiulevvel 979/29 Temmuz 1571 tarihine ait bir nüshası elimizde bulunmaktadır.²⁰¹

Müntehabu'd-Deavât, Muhammed Bâkır b. Ebi'l-Kâsım Şîrâzî.²⁰²

Minbâcu's-Salâh, Refiuddin Muhammed b. Ali Rıza Gilânî. Bu eserin 1110/1698 tarihine ait bir nüshası bulunmaktadır.²⁰³

Minbâcu'l-Ârifîn ve Mi'râcu'l-Âbidîn, Seyyid Muhammed Hasan b. Muhammed Askerî Simnânî (XIII/XIX. asır).²⁰⁴

Minbâcu'l-Felâh, Ali b. Şah Muhammed Bâfekî (XI/XVII. asır).²⁰⁵

Minbâcu'l-Mü'minîn, Seyyid Ebû Turâb b. Ebu'l-Hasen Ezgâdî. Bu kitabın 992/1584 yılı Ramazan/Eylül ayında başladığı belirtilen bir

¹⁹³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No:1623

¹⁹⁴ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/216; *Kitâbbâne-i Fâzıl Hânsâr*, No: 396; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 8197

¹⁹⁵ *Fibrîst-i Mişkât*, 1/223

¹⁹⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5153

¹⁹⁷ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 2671

¹⁹⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 7600

¹⁹⁹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 37, 2911, 4226

²⁰⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1245

²⁰¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 2083

²⁰² *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 2091

²⁰³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 1369

²⁰⁴ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5972

²⁰⁵ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 4050, 9495

nüshası mevcuttur.²⁰⁶

Necâtu'l-Müzribîn, Hacı Ali Ağa İpekçi Tebrizî.²⁰⁷

Nubbetu'd-Deavât, Şeyh Sâdık b. Ahmed (XII/XVIII. asır).²⁰⁸

Nefâisu'd-Deavât. Fibrîst-i Mar'aşî, 3561 numarada kayıtlı olduğu belirtilmekte ancak yerinde bulunmamaktadır.

el-Vesâil ile'l-Mesâil, Abdullah b. Muhammed Gencevî. Bu kitabın 12 Rebûlevvel 1327/3 Nisan 1909 tarihinde bittiği belirtilen bir nüshası mevcuttur.²⁰⁹

Vesiletü's-Şifâ', Seyyid Muhammed Bâkır b. Muhammed Sâlih Rezevî.²¹⁰

Vesiletü'n-Necât, Mîrzâ Hasan b. Abdurresul Zenûzî (ö. 1218/1803).²¹¹

Hedîyyetü'l-Ecilleti fî Ed'iyeti Rû'yeti'l-Ehilleti, Abdulmuttalib Hasan b. Muhammed Isfahânî. Bu eser 9 Zilkâde 1089/23 Aralık 1678 tarihinde yazılmıştır.²¹² Müellif bu eserin yine kendi yazmış olduğu *Hibetü'l-Visâl fî Ed'iyeti Rû'yeti'l-Hilâl* adlı eserinin bir seçkisi olduğunu belirtmiştir.

Hedîyyetü's-Sâdât ve Mecmûati's-Seâdât, Şeyh Muhsin b. Muhammed Refî' Reştî Isfahânî (XIII/XIX. asır).²¹³

***

Kitâb-ı Duâ adını taşıyan ancak müellifi olmayan ya da sadece istisna edilmiş çok sayıda kitap kütüphanelerde mevcuttur. Bunlardan bazıları Mar'aşî Kütüphanesinin 33, 569, 641, 751, 4352, 7022, 8304, 8688, 8690, 8699, 8726, 8968, 9004, 9018, 9073, 9082, 9221, 9236, 9288, 9430, 9820 numaralarında *Kitâb-ı Duâ* adıyla kayıtlıdır. (Meşhed'de bulunan) Âsitân-ı Kuds-i Rezevî Kütüphanesi'nin alfabetik fihristinin 32 ve 33. sayfalarında müellifinin ismi olan ya da olmayan, tarihli ya da tarihsiz onlarca kitap bulunmaktadır.

²⁰⁶ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 5219

²⁰⁷ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 30

²⁰⁸ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 4563

²⁰⁹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 7307

²¹⁰ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 871

²¹¹ *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 8745

²¹² *Fibrîst-i Dânişgâh*, No: 3539, 3612; *Fibrîst-i Mar'aşî*, No: 4056

²¹³ *Fibrîst-i Mar'aşî*, 8855

Çağdaş Dönemde Dua Edebiyatı

Son birkaç on yılda bazı dua kitapları yazılmış bunların arasında bazıları özel bir şöhrete kavuşmuştur. Bunlar arasında (müellifi meçhul) *Miftâbu'l-Cinân*, Şeyh Abbas Kummî'nin *Mefâtibu'l-Cinân*'ı ile Allâme Seyyid Muhsin Emîn'in *Miftâbu'l-Cennât* adlı eserleri sayılabilir. Bu üç kitap arasında *Miftâbu'l-Cinân* adlı müellifi bilinmeyen eserin şöhreti Şeyh Abbas Kummî'nin *Mefâtib*'inden önceye dayanmaktadır. Muhtemelen bu eserin müellifi Şeyh Esedullah Tahrânî Hâirî (ö.1333/1914) olmalıdır. Bu eser (ilmi çevreler tarafından) güvenilir bulunmamış ve Mîrzâ Hasan Nûrî *Lü'lüü ve Mercân* adlı eserinde bunu belirtmiştir.²¹⁴ Bununla beraber onun şöhreti o hale ulaşmıştır ki yaşı eski olanlar Şeyh Abbas Kummî'nin *Mefâtib*'ini *Miftâb* ismiyle anmaktadırlar.

Bu eserlerin isimleri arasında çok küçük farklılıkların olduğu görülmektedir. Ancak son iki kişinin kendi kitaplarına isim verirken *Miftâbu'l-Cinân*'dan alıntı yaptıkları ve kendi eserlerine şöhret kattıkları muhakkaktır. Bununla beraber merhum Şeyh Abbas Kummî'nin eserini birkaç hikâye ve kıssa ile zenginleştirmesi onun eserini halk arasında süratle şöhrete kavuşturmuştur. Bugün onun *Mefâtib*'i ya da muhtasarının bulunmadığı ev sayısı çok azdır. Son dönem eserler arasında Mîrzâ Cevad Ağa Melekî Tebrîzî'nin *el-Murâkabât* adlı eseri de ilgilenenler açısından özel bir yer edinmiştir. Âyetullah Meşkinî'nin bazı duaların tercümelerine yer verdiği *Misbâbu'l-Münîr* adlı eseri sınırlı da olsa ilgi uyandırmıştır.

²¹⁴ Ağa Bozorg Tehrânî, *ez-Zerîa*, 21/324